

L'agenda reformista per a les democràcies de les classes mitjanes

STEFANO FASSINA

Secretaria Nacional del Partit Democràtic italià

És difícil que els partits reformistes europeus aconseguixin trobar la força cultural per al seu relançament polític sense una anàlisi adequada del moment en què ens trobem. La crisi que vivim no és un simple desviament momentani de la trajectòria que hem anat recorrent tot al llarg de l'últim quart de segle. Ens trobem clarament davant d'un canvi de cicle. L'encíclica *Caritas in veritate* de Benet XVI ha recollit, evidentment des del seu punt de vista específic, aquest canvi, en primer lloc en el terreny de la filosofia política i econòmica. I els reformistes malden per tematitzar els profunds canvis que s'estan produint.

El creixement i el desenvolupament a escala mundial durant els últims vint-i-cinc anys s'ha basat en el deute de les famílies de les economies anglosaxones. El treballador nord-americà a jornada completa i amb estudis, és a dir, pertanyent a la classe mitjana, ha estat comprant a crèdit en bona part perquè els seus ingressos pel treball no augmentaven en termes reals o bé es reduïen, mentre que sí que augmentaven els costos de les assegurances sanitàries i dels fons de pensió, l'ensenyament per als fills, l'habitatge, etc. La degeneració en la distribució de la renda afectava les classes mitjanes i no els estrats més febles dels treballadors. Vet aquí l'element central des del punt de vista analític i polític. Per tal d'il·lustrar-lo, només cal una dada: de 1947 a 1979 el 0,1% dels treballadors més ben pagats cobrava, de mitjana, uns ingressos pel treball iguals a 20 vegades els ingressos del 90% restant. Dit d'una altra manera, fins a finals del decenni de 1970, l'elit del 0,1% dels treballadors tenia uns ingressos pel treball iguals a 20 vegades els de les franges més benestants de les classes mitjanes. L'any 2006, la relació era de 77 vegades.

El que ha succeït entre les classes mitjanes dels EUA ha estat el cas més extrem del paradigma del fonamentalisme de mercat, si bé també és cert que gairebé tots els països desenvolupats, especialment els països anglosaxons, han viscut situacions semblants. A *Growing unequal?* l'OCDE documenta el dràstic empitjorament de la distribució de la renda que s'ha produït gairebé arreu de les economies madures. Concretament, l'informe destaca que aquest empitjorament té les seves arrels en el mercat del treball, és a dir, que depèn només en part del debilitament de la progressivitat dels sistemes fiscals o de *welfare* (previsió social) i, en canvi, plenament de la distribució primària de la renda entre capital i treball: l'índex de desigualtat abans d'impostos i de les transferències fiscals i socials empitjora radicalment a Occident i al Japó.

El que ha succeït entre les classes mitjanes dels EUA ha estat el cas més extrem del paradigma del fonamentalisme de mercat, si bé també és cert que gairebé tots els països desenvolupats, especialment els països anglosaxons, han viscut situacions semblants.

Per tal de sortir de la crisi hem de posar el punt de mira a donar volada política i institucional als canvis esdevinguts.

Hem de pensar com reconstruir les condicions polítiques i institucionals per a refundar les democràcies de les classes mitjanes, més enllà del *welfare state*, en un context econòmic global

El creixement a crèdit no hauria pogut sobreviure durant gaire temps si hagués anat acompanyat únicament de la política monetària hiperexpansiva de la Reserva Federal. El mecanisme s'ha mantingut gràcies al comportament de les classes mitjanes de les economies emergents. El préstec al consumidor americà provenia de l'excel·lent estalvi acumulat per les classes mitjanes emergents de les metròpolis asiàtiques. Un flux d'estalvi que es desplaçava, en sentit oposat al que sempre s'ha anat produint tot al llarg de la història, de les economies més pobres a les economies més

riques. Un estalvi acumulat per fer front als riscos socials per part de *middle classes* insegures del seu estatus, desproveïdes del *welfare* roosveltian o socialdemocràtic típic del cicle de desenvolupament de les democràcies occidentals i del Japó.

Per tot plegat, el terme "crisi" és reduccionista per a descriure el que està succeint actualment. Tal com ha escrit l'historiador de tendència conservadora Niall

Ferguson, “ens trobem, després de 500 anys, a la fi de la puixança d’Occident”. Dit altrament, per a tirar endavant l’economia mundial —tant pel que fa al creixement de les realitats de les economies madures com al desenvolupament de les economies emergents— ja no podem confiar en el consumidor anglosaxó, cada cop més endeutat.

Per tal de sortir de la crisi hem de posar el punt de mira a donar volada política i institucional als canvis esdevinguts. Hem de pensar com reconstruir les condicions polítiques i institucionals per a refundar les democràcies de les classes mitjanes, més enllà del *welfare state*, en un context econòmic global. Actualment ens trobem davant d’un dilema transcendent. O bé anem cap a un pacte econòmic, social i geopolític anàleg, pel que fa al seu abast, al compromís fundacional, a cavall de la Segona Guerra Mundial, de les democràcies als Estats Units, a Europa i al Japó —és a dir, un *New Deal* mundial fonamentat en el treball, reprenent la fórmula encunyada en l’última reunió a Brussel·les, simultàniament al G-20 de Londres, del Fòrum Progressista Mundial, promogut pel Partit Socialista Europeu, en el qual van participar tots els partits socialistes i democràtics del món i les organitzacions de treballadors europees i internacionals. O bé ens dirigim cap a un replegament proteccionista, nacionalista i corporatiu, en democràcies elitistes profundament desiguals i inevitablement populistes. Aquest és el camí fàcil, i n’hi ha molts que ja hi han tirat pel dret, malgrat la força de la retòrica “proglobal”.

I quines polítiques s’han d’emprendre? En primer lloc, la governança. El G20 hauria de convertir-se en l’eix vertebrador de la regulació mundial en matèria econòmica i social, en cooperació estreta amb les Nacions Unides. El G8 ja no té sentit com a seu de les grans decisions, de la mateixa manera que no tenia sentit un Fòrum d’Estabilitat Financera (*Financial Stability Forum*) limitat als bancs centrals dels 8 Grans. D’altra banda, cal redefinir les relacions de força en les institucions de Bretton Woods per tal de restituir-los la legitimitat política i l’eficàcia econòmica i definir les condicions macroeconòmiques per una demanda agregada multipolar, sostenible en el pla eco-

nòmic, social i ambiental. I, finalment, és decisiu començar a afrontar les contradiccions de l’actual sistema monetari internacional, construït al voltant d’una moneda (el dòlar) que es troba davant d’una inevitable devaluació. Així mateix, l’objectiu proposat novament pel governador del Banc Popular de la Xina d’una moneda de reserva global, desvinculada de lligams amb estats sobirans, seguint el model del Bancor proposat per Keynes el 1944, és plenament acceptable. Els G-20 de Londres i de Pittsburg han fet passos endavant importants.

Les reformes de la governança són condicions necessàries per a l’endegament d’una demanda global equilibrada. Només així els immensos recursos en divi-

ses acumulats per les economies emergents —de la Xina i l’Índia, especialment— poden ser alliberats per a desplaçar gradualment l’eix del seu desenvolupament de les exportacions a la demanda interna. Només així les classes mitjanes dels EUA i de les economies de patró anglosaxó podran ser afermades per les classes mitjanes de les economies emergents per tal de reequilibrar una demanda mundial orientada cap a la *green economy*. Més enllà de la governança, l’agenda de les *polícies* rellevants per a l’objectiu de la reconstrucció d’un ordre global democràtic hauria de preveure la intro-

ducció d’estàndards ambientals i socials en les xarxes de comerç mundials a través de la revisió de les clàusules de l’OMC; un acord “de màxims” sobre el canvi climàtic; i la potenciació de l’OIT, en un difícilíssim equilibri entre drets que cal protegir i barreres proteccionistes subreptícies que cal evitar. A més, també cal tenir present el control dels moviments de capital a termini curt i molt curt i la regulació de la competició fiscal.

Europa no ha de témer les transformacions que s’estan produint. Ha de trobar respostes adequades. El replegament nacionalista ho té malament. Les forces de l’esquerra haurien d’entendre d’una vegada que el reformisme en un sol país és impossible. La Unió Europea té, en el terreny econòmic i social, actius de potencial extraordinari per a participar en la competició en curs i marcar la transició: les seves institucions de *welfare* i l’euro. Té, a més, un extraordinari i distin-

El G20 hauria de convertir-se en l’eix vertebrador de la regulació mundial en matèria econòmica i social, en cooperació estreta amb les Nacions Unides. El G8 ja no té sentit com a seu de les grans decisions

Europa no ha de témer les transformacions que s’estan produint. Ha de trobar respostes adequades. El replegament nacionalista ho té malament. Les forces de l’esquerra haurien d’entendre d’una vegada que el reformisme en un sol país és impossible

tiu actiu històric i cultural, acumulat a través d'una sèrie interminable de conflictes banyats de sang que van culminar amb les dues devastadores guerres mundials de la primera meitat del segle XX: Europa o, com a mínim, els diferents elements, fins ara hegemònics, de les seves variades cultures polítiques —socialista, liberal, democratacristiana— han après els límits de l'Estat nacional proteccionista, monoètnic i “sobirà absolut”. La lliçó de la Història ens ha dut fins a la Unió Europea, la forma més avançada de govern multilateral i democràtic de la globalització. No obstant això, en el moment en què ens trobem, la Unió Europea només està a l'aguait. Els seus líders ni tan sols proven de convèncer l'opinió pública interna que l'interès nacional es pot perseguir, en mercats oberts, únicament compartint sobirania i no arborant antigues banderes ja gastades en termes d'eficàcia. També les forces polítiques pertanyents a la família socialista malden per comprendre l'abast del cicle en curs i per llançar el desafiament reformista a l'alçada adequada.

Els reformistes han de tornar al futur. Per exemple, a més de promoure les reformes de la governança mundial i les polítiques reguladores citades, haurien de reconèixer la rellevància de la distribució de la renda amb l'objectiu de construir un ordre sostenible. I juntament amb Lord Keynes, s'ha de recuperar Lord Beveridge, el dissenyador del *welfare state* modern. El reequilibri macroeconòmic mundial es pot refundar, efectivament, només al damunt del reequilibri econòmic i social a escala nacional. Per tal de reorientar el vector entre demanda interna i exportacions, els ingressos directes i indirectes (a través de la previsió social) pel treball de les classes mitjanes, tant de les economies madures com de les emergents, han d'augmentar. En certa manera, el procés ja està en marxa: els Estats Units, la Xina i l'Índia, a més de la reescriptura de les regles per a la governança global, s'han compromès en la construcció de pactes importants en els sistemes de previsió social nacionals a través dels principis guia continguts en l'*Informe Beveridge*: millora de l'ensenyament públic, cobertura universal de la sanitat mitjançant la intervenció pública per corregir les caigudes del mercat, potenciació dels sistemes de garantia públics per a la protecció econòmica en els períodes de desocupació, enfortiment dels sistemes de pensions públics, etc.

No es tracta de tornar a la mítica fàbrica fordista: els sindicats han de renovar-se radicalment, però són insubstituïbles. No hi pot haver democràcia de les classes mitjanes sense sindicats forts i representatius

Els reformistes han de tornar al futur. El que cal és un cicle constituent a escala mundial. És feina dels partits reformistes i de les organitzacions de treballadors construir un *New Deal* mundial fonamentat en el treball

Una feina sens dubte decisiva que també correspon a les organitzacions dels treballadors. Però primer de tot s'ha de promoure una inversió cultural. En l'ordre previ a la crisi, els sindicats eren anatematitzats de ser un fre a l'eficiència i al creixement, fins i tot per molts d'aquells que s'anomenen reformistes i que rebien l'inestimable ajut de veure l'enroc d'una part dels directament afectats. La crisi en curs ha deformat aquesta lectura. Les dades de l'OCDE citades més amunt indiquen que cal enfrontar-se a la font primària de l'empitjorament de la distribució de la renda: el poder dels treballadors en la distribució funcional de la renda, en la negociació contractual; per tant, l'organització col·lectiva del treball, tant en les economies madures com en les emergents. No es tracta de tornar a la mítica fàbrica fordista: els sindicats han de renovar-se radicalment, però són insubstituïbles. No hi pot haver democràcia de les classes mitjanes sense sindicats forts i representatius.

Per concloure, la transició en curs demana un esforç d'imaginació i de determinació política més enllà del camp de les finances. Seguir definint la crisi en curs com una «crisi financera» és esbiaixat i perillós. Les finances com a boc expiatori és una drecera conservadorista. Acarnissar-se contra els bancs i els directius de les finances ens dona caps de turc fàcils d'identificar per a una opinió pública atabalada i acovardida per la crisi. Ara bé, ens allunya de la solució dels problemes de debò. S'està produint una forta contraofensiva cultural. En canvi, el que cal és un cicle constituent a escala mundial. És feina dels partits reformistes i de les organitzacions de treballadors construir un *New Deal* mundial fonamentat en el treball. ■